

nes etc.) o bé formes intermèdies entre l'un i l'altre: «L'esplendent estelada, esmortuhint ab son guspirejar los llums de les masies --- y'ls grills y *galipaus*, ofegant ab sa cantúria les remors de portes y finestres, assenyalaven la dolça hora del repòs», Pons i Mass. (Trascant p. l. S., 8); el *DAG.* cita *grapal* en una poesia folklorista de la Renaix.<sup>1</sup> En la tradició lexicogràfica «*grapal* o *grapaut*» no figura registrat fins al *DTo.* (i encara només com a remissió a *calàpat*, i sembla que només des de l'ed. de 1670), i Lacav. (1695): «*calàpet*,<sup>10</sup> *gripaut* o *grapaut*, animal verinós: *bufo*, *-onis*», i Belv. és el primer que registra la forma presa definitivament en la llengua: «*gripau*, veg. *calàpat*».

En la llengua viva actual es pot dir en termes generals que *sapo* és la forma valenciana, *calàpet* (o *esc-* o *g-*) la de les Illes i bisbat de Girona, *gripau* i variants la de la resta; amb una zona intermèdia que comprèn, ultra la part Sud de la diòcesi gironina, el Ripollès i les valls altes i mitjanes del Segre i la N. Pallaresa, on conviuen o lluiten aquests dos últims tipus; cap al Sud el mot present no passa gaire de la línia Tarragona-Lleida. En el domini ross. domina *grapau* francament, si bé l'enquesta de l'*ALF* encara va aconseguir *kalapáut* a Cotlliure (m. 346, punt 748), però fins allà ja ha penetrat l'altre àdhuc a la toponímia (*Solà dels grópáus* a la Vall de l'Artiga, de Cotlliure, 1959; *grápáu* a Capcir (Formiguera, 1960) i Alta Cerdanya (Er), i ja *gripáu* a Osseja (1959). Hi ha *grápáut* amb la *-t* conservada a la Vall de Cardós (Tavascan, Estaon, 1934) i en part del ross. (Oleta, Arles, *AlcM*); *grápá*<sup>30</sup> havia tingut molta extensió (Cerdanya, Alt Berguedà, Lluç., Segre fins a Balaguer i Sols.): jo la trobo a l'Alt Cardener («El Pont Cabradís fa com una cova, allò és ple de serps i *grápáls*», Gósol, 1964) i part del Pallars (Farrera, Àreu i Tor de Vall Ferrera, 1932-4).

El tret cabdal en tot això és l'absència del nostre mot en les regions més isolades de les influències nòrdiques, i més conservadores (les terres gironines en un sentit també ho són), i per damunt de tot l'absència a l'Edat Mitjana. Es podria esmentar com una excepció un text tan antic com la *Faula del Rossinyol* de Cerverí de Girona (c. 1270): «Rossinyols, / si mils xantar no sols, / tots tos xants no val re; / ans te dic, per ma fe, / que xànton pus asaut / li cugul e'l *grapaut*» (v. 84); però tot i que aquesta *Faula* és una de les obres de lèxic i llenguatge més catalanitzant entre les de l'autor, això a penes pot valer a tall d'excepció única: car tanmateix, fins en aquesta obra, el lèxic de Cerverí està farcit de mots occitans, i no diguem de formes, com ensenya la mateixa mostra citada. La cita és valuosa sobretot, més encara que com a dada addicional de l'ús en l'oc. del S. XIII, sobretot com a testimoni dels corrents que introduïren aquest mot nòrdic en la nostra llengua: el corrent de les faules i els relats folklòrics. Al mig de la gran zona valenciana de *sapo* tenim una faixa pròxima al Sud del Xúquer, on el tipus *gripau/grapal* sembla haver tingut certa penetració reprimida o resistida; i allà és palpable l'existència del vehicle folklòric i fabulístic.

A Algemés i a Bèlgida sembla que han dit (i que en-

cara diuen alguns) *grápát* o *garapát* (aquest, per compromís amb l'antic *galàpat*), i que, en tot cas, resta a la toponímia.<sup>2</sup> A Barx replicaven *sapo* a la descripció meva; però reconegueren, a pregunta directa, que «a voltes diem un *galipáu*» (1962): sembla, doncs, com si hi hagués hagut un corrent desaprovador. En fi a Xeraco i a Tavernes de Valldigna sorgí espontàniament la història reveladora, el conte de la guineu (*rabosa*) i el *garipáu*, que es desafiaren a una correguda: «se situaren al llarg del cós tots els "sapos" del terme: la rabosa és clar que corria incomparablement més, i orgullosa es burlava cridant al competidor: *garipáu!*; i ho féu moltes voltes, però sempre hi havia un sapo, més endavant que ella, que al seu crit de *garipáu* contestava *váu, váu!*; fins que la rabosa esbufegant i desanimada, perdut l'alè, es declarà vençuda». «—Però què vol dir *vau*? —Clar que vol dir "vaig, vaig", que és lo que diem ací». Així mateix m'ho contaren uns dies més tard a Xeraco (1962). Ara bé *vau* és forma sempre estranya a la nostra llengua, on sempre s'ha dit *vát* o *vái*; i en el P. València *vaig* ha estat i és sempre general (*vau* ha existit només en alguns parlars de l'extrem Nord rossellonès), mentre que en canvi és *vau* la forma occitana. Aquí tenim, doncs, prova flagrant de la propagació d'una *faula* occitana, corrent ja encapçalat per Cerverí de Girona.

Si en la història de les denominacions del gripau s'observa en molts llocs la lluita entre mots concurrents, és perquè l'animal, i el nom, és objecte de supersticions i prejudicis que li atribueixen terribles virtuts verinoses emmetzinadores, que ja he posat de relleu a l'article *GALÀPET* (i *DCEC SAPO*); i que ací veiem repetides pel fet que hom té cura a assenyalar les fonts i gorgs on s'han vist gripaus, que hom creu d'efectes mefítics o deleteris per a les aigües; i perquè hi ha també creences màgiques i escatològiques que li atribueixen un paper demoníac, junt amb les serps; cf. el que he dit de Gósol etc. i la pedra *crapaudine* infra,<sup>3</sup> i veg. també en *AlcM*<sub>2</sub>, s. v. *calàpat*, les notes de CULT. POP., i les cites de literatura antiga que es donen en aquell article.

Hi ha, doncs, fortes raons per creure que *gripau* i les seves variants siguin en català una vella importació ultrapirinènca. Podríem parlar de seguretat, sobretot si n'hi hagués en l'etimologia del mot en les llengües gallo-romàniques. Si no, sempre quedarà un important escrúpol: ¿no podria el mot tanmateix ser autòcton en una part del nostre domini? Cap als Pirineus, és clar. Com he dit a l'article *GALÀPET* d'aquest diccionari (i més encara en el del *DCEC*), no deixa d'haver-hi una certa semblança entre la inicial CRAP-/GRAP- de l'un, i CALAP-/GALAP- de l'altre; i més si fem entrar en joc la probabilitat (allí demostrada) que hi hagi un element pre-romà en l'arrel d'aquest, tal com apareix en altres mots de la família, veg. *CARABASA* (i *DCEC CAPARAZÓN/carapacho*).

El dubte creixeria, i s'agreguaria encara, si fos acurat el que es pot llegir en el dit article de l'*AlcM*<sub>2</sub>: «*gripau*, al qual s'atribueix origen germànic». ¿Origen germànic —es podria preguntar algú— per al nom